

Література:

1. Атчикова М. С. Средства массовой коммуникации в системе современной информационной культуры: дис. ... канд. филос. наук: 24.00.01 / М. С. Атчикова. — Ростов н/Д, 2002. — 270 с.
2. Беляева Л. Н. Информационное пространство филолога и принципы его организации / Л. Н. Беляева // Российский государственный педагогический университет им. А. И. Герцена. Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2004, С. 17-32.
3. Воронина Т. П. Образование в эпоху новых информационных технологий: (Методологические аспекты) / Т. П. Воронина, В. П. Кашицин, О. П. Молчанова. — М. : 1995. — С. 5.
4. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: [монографія] / Р. С. Гуревич. — Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. — 410 с. — С. 11.

У статті розкриваються особливості формування інформаційної культури студентів вищого педагогічного навчального закладу в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційно-комунікаційні технології, вищий педагогічний навчальний заклад, майбутні учителі.

В статье раскрываются особенности формирования информационной культуры студентов высшего педагогического учебного заведения в условиях развития информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: информационная культура, информационно-коммуникационные технологии, высшее педагогическое учебное заведение, будущие учителя.

The article deals with the peculiarities of the development of information culture in the students in the process of the developments of the information-communication technologies.

Key words: information culture, information-communication technologies, higher pedagogical educational institution, future teachers.

УДК 378:004:009

Н.М. Кириленко
м. Вінниця, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій став визначальним чинником розвитку сучасного суспільства, яке отримало назву «інформаційне суспільство». Загальна кількість користувачів мережею Інтернет перевищила мільярд. Люди, які живуть в інформаційному суспільстві, отримали унікальні можливості розширити свободу отримання і розповсюдження інформації, в тому числі освітньої.

Зміни, що відбуваються в суспільстві на сучасному етапі реформування вищої педагогічної освіти, пов'язані з інтеграцією України в світовий освітній простір, з комп'ютеризацією освіти. Це вимагає розробки нових педагогічних умов та пошуку новітніх методик викладання різних предметів, які б забезпечували підготовку висококваліфікованих педагогів.

Проникнення в освіту нових інформаційних технологій змушує розглядати дидактичний процес, як такий, у якому відбувається отримання, обробка й використання інформації. Програмоване навчання і технологія навчання показали, що навчання, яке розуміють як процес обробки інформації, може бути чітко керованим, подібно до процесів у складних системах, якими займається кібернетика. Отже, інформатизацію освіти слід розглядати не просто як застосування комп'ютера та інших електронних засобів у навчанні, а як новий підхід до організації навчання, як напрям у науці, який називають педагогічною інформатикою.

Інформатизація освіти вимагає відповідності професійної підготовки майбутніх учителів

сучасному рівню інформаційного суспільства. Тому однією з основних цілей інформатизації освіти є підготовка педагогів, які володіють необхідним рівнем інформаційної культури, тобто можуть застосовувати інформаційні методи й технології навчання у своїй майбутній професійній діяльності.

Аналіз попередніх досліджень. Загальні методологічні питання, що розкривають взаємозв'язок інформаційної культури та інформаційно-комунікаційних технологій, висвітлюються в роботах К. Ахметова, Л. Войскунського, А. Гейна, С. Грошева, Є. Гусельникова, Г. Зельднер, О. Козлова, А. Коцюбинського, А. Кушніренко, Н. Макарової, А. Пешкова, Н. Радченко, В. Фігурнова. Роль освітніх інтернет-ресурсів у формуванні інформаційної культури особистості розкрито в дослідженнях Т. Гусакова, Н. Кузнецової. Можливості комп'ютерної графіки та анімації в формуванні інформаційної культури педагога описані в роботах Е. Вострікова, М. Огольцова, Н. Сулімова.

Деякі науковці розглядають інформаційну культуру як складову частину загальної культури особистості (А. Єршов, В. Кремень, Б. Гершунський, Р. Грановська, С. Каракозов, С. Сисоєва), інші — як уміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати для її одержання, опрацювання і передавання інформаційно-комунікаційних технологій, сучасні технічні засоби і методи (В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, Т. Коваль, Н. Морзе, К. Осадча, О. Співаковський, О. Спірін).

Метою нашої роботи є розкриття деяких психолого-педагогічних аспектів формування інформаційної культури студентів педагогічного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема інформатизації — це проблема інтелектуального розвитку суспільства, проблема промислового потенціалу, а також стратегічна проблема, що визначає авторитет держави. Здатність людини керувати будь-яким процесом нині залежить від її інформованості. У зв'язку з цим, слід говорити про необхідність урахування етичних аспектів інформаційної культури особистості.

Інформаційна культура є частиною загальної культури і систематизованою сукупністю знань, умінь, навичок, що забезпечують оптимальне здійснення індивідуальної інформаційної діяльності, направленої на задоволення власних інформаційних потреб [6, с. 118].

Для визначення поняття інформаційної культури необхідно, насамперед, визначити поняття культури взагалі.

Культура (від лат. cultura — обробка, виховання, освіта, розвиток, шанування) — історично обумовлений рівень розвитку суспільства й людини, виражений у типах і формах організації життя і діяльності людей, а також духовних і матеріальних цінностях, що створюються ними. Поняття культура використовується для характеристики матеріального й духовного рівня розвитку певних історичних епох, суспільно-економічних формацій, конкретних суспільств, народностей і націй (наприклад, антична культура, культура майя), а також специфічних сфер діяльності і життя (культура праці, художня культура, культура побуту). У більш вузькому смислі термін «культура» належить лише до сфери духовного життя людей.

Український педагогічний словник подає таке визначення культури. Культура — сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. У вузькому розумінні культура — це сфера духовного життя суспільства, що охоплює, насамперед, систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, вищі навчальні заклади, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо). Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності [2].

Нині з'явилась необхідність в освітніх проектах, спрямованих на формування покоління спеціалістів, здатних у необхідний момент орієнтуватись в інформаційному полі. У зв'язку з тим, що потік інформації постійно зростає, останнім часом традиційні форми навчання перестали відповідати сучасним вимогам. У зарубіжних університетах розпочали модернізацію змісту

навчального процесу. Наприклад, у США 20 % студентів-першокурсників відразу після вступу до вищого навчального закладу направляють на курси корекції знань з англійської мови. У деяких навчальних закладах написання диктантів, творів та переказів на професійні теми практикується впродовж усього періоду підготовки спеціалістів. У вищих навчальних закладах Японії вважають, що університет повинен починати навчання точним наукам не з основних законів, а з новітніх технологій, приймаючи за аксіоми закони фундаментальної природи, відкриті раніше. Вони готують спеціалістів, які відразу після закінчення університету володіють сучасними новітніми технологіями, і їм не потрібен час на професійну адаптацію. Однак, неможливо перейти до технологій майбутнього, не розв'язавши питання економіки, історії, не сформувавши високоінтелектуальних особистостей, які здатні сприймати життєві проблеми як процеси, пов'язані між собою.

Розвиток інформаційного суспільства нерозривно пов'язаний із потребою кожного громадянина в постійному оновленні знань. Найважливішою складовою нової парадигми освіти стала ідея її безперервності, спрямована на подолання суперечностей між стрімким темпом зростання знань у сучасному світі й обмеженими можливостями їх засвоєння людиною в період навчання. Ця суперечність змушує освітні установи формувати уміння вчитися, знаходити інформацію, отримувати з неї необхідні знання. Для цього педагог не лише має сам володіти основами інформаційних знань і умінь, а й бути готовим трансформувати їх, формуючи особливий тип культури — інформаційну культуру особистості [3; 7].

Під інформаційними компетенціями маємо на увазі володіння інформаційними технологіями, розуміння можливостей їх застосування, сильних і слабких сторін, здібність критично ставитися до поширюваної інформації. Саме розвиток цих здібностей є одним із завдань модернізації української освіти.

Виділяємо такі елементи інформаційної компетентності як: мотивація, потреба й інтерес до отримання знань, умінь і навичок у галузі технічних, програмних засобів та інформації; сукупність суспільних, природничих і технічних знань, що відображають систему сучасного інформаційного суспільства; знання, що складають інформативну основу пошукової пізнавальної діяльності; способи й дії, що визначають операційну основу пошукової пізнавальної діяльності; досвід пошукової діяльності у сфері програмного забезпечення і технічних ресурсів; досвід відносин «людина-комп'ютер».

Інформаційна компетентність включає в себе здатність до самостійного пошуку та обробки інформації, необхідної для якісного виконання професійних завдань; здатність до групової діяльності та співпраці з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення професійно значущих цілей; готовність до саморозвитку в сфері інформаційних технологій, що необхідні для постійного підвищення кваліфікації і реалізації себе у професійній діяльності.

Отже, інформаційна компетенція являє собою синтез знань і практичних навичок у сфері роботи з інформацією, готовність самостійно здійснювати різні операції з обробки інформації, мотивацію виконуваної діяльності, готовність до формування інформаційної культури.

У нашому випадку доцільно використовувати термін «компетенція», оскільки вона містить ряд компонентів:

- мотиваційний, що виражає зацікавленість у певному виді діяльності, наявність особистісних смислів у розв'язанні конкретного завдання;
- цільовий, пов'язаний з умінням визначати особистісні цілі, що співвідносяться з власними смислами; складанням власних проектів та планів; усвідомленим конструюванням конкретних дій, вчинків, які забезпечують досягнення результату діяльності;
- орієнтаційний, що передбачає урахування зовнішніх умов діяльності (усвідомлення загальної основи діяльності; знання про коло реальних об'єктів; знання, уміння і навички, які стосуються цього кола) і внутрішніх (суб'єктний досвід, наявні знання, предметні і міжпредметні вміння, навички, способи діяльності, психологічні особливості тощо);
- функціональний, що передбачає здатність використовувати знання, уміння, способи

діяльності та інформаційну грамотність як базис для формування власних можливих варіантів дії, прийняття рішень, застосування нових форм взаємодії тощо;

- контрольний, що передбачає наявність покрокового моніторингу процесу виконання завдання, результатів діяльності, закріплення правильних способів діяльності, удосконалення дій відповідно до визначеної і прийнятої мети;

- оцінювальний, пов'язаний із здатністю до самоаналізу; адекватної самооцінки своєї позиції, конкретного знання, необхідності чи непотрібності його для власної діяльності.

Зазначені компоненти в структурі загальної компетенції студентів взаємопов'язані. Тому кожний компонент може впливати на розвиток інших.

Володіння людиною відповідною компетенцією позначається терміном «компетентність». Якщо компетенція є наперед заданою нормою освітньої підготовки, то компетентність — це якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері.

Зауважимо, що компетенція є наперед заданою нормою освітньої і професійної підготовки спеціалістів, а компетентність — це властивість особистості, яка необхідна для успішної продуктивної діяльності в певній сфері.

Вважаємо, що ці два терміни певною мірою мають синонімічний характер, оскільки разом з формуванням і розвитком знань, умінь і навичок, професійних компонентів, відбувається особистісний розвиток студентів. Як відомо, знання, уміння і навички входять в структуру особистості. У процесі особистісного розвитку людини відбувається засвоєння загальнокультурних цінностей соціуму.

Поняття інформаційної культури є ще більш широким. Окрім складових інформаційної компетентності, воно містить інформаційний світогляд. Це система поглядів людини на світ інформації і місце людини в ньому. Вона включає в себе переконання, ідеали, принципи пізнання й діяльності, виражається в цінностях способу життя особистості в епоху інформатизації. Інформаційний світогляд тісно пов'язаний із мотивацією діяльності людини, яка визначає успішність її інформаційної підготовки [4, с. 112].

Отже, сучасна світова криза у вищій освіті пов'язана з нездатністю адекватно відреагувати на інформаційний вибух. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є формування інформаційної культури суб'єктів навчання.

До визначення інформаційної культури як наукового поняття, а також для розгляду проблемного поля інформаційної культури культурологи застосовують різноманітні підходи: культурологічний (М. Вохришев, А. Соколов, С. Каракозов), інформаційний (С. Антонов, Ю. Зубов, В. Петров), парадигмальний (С. Оленев), інформаційно-семіотичний (Ю. Рождественський), психолого-педагогічний (В. Рижов), соціально-технологічний (Т. Полякова), компетентнісний (Д. Монахов), особистісний (Н. Гендіна, Н. Колкова, Г. Стародубова, Ю. Уленко), діяльнісний (Н. Злобін, Е. Маркарян, М. Мамардашвілі, А. Гречихін), системний (М. Каган, Е. Семенюк) та інші.

На концептуальному рівні інформаційна культура досліджується Г. Воробйовим, А. Ракітовим, Е. Семенюком. Проблеми інформаційної культури розглядають у взаємозв'язку з проблемами збереження цілісності знання (Л. Скворцов), гуманістичного суспільства й гуманізації освіти (Є. Лисицина, О. Пугач, О. Сидорова та ін.)

Виходячи з компетентнісного підходу, Д. Монахов визначає інформаційну культуру як складову частину професійної педагогічної культури, що представляє собою динамічну систему, яка складається з технологічного (інформаційна грамотність, інформаційна компетентність) і світоглядного (відображає ціннісне ставлення вчителя до роботи з інформацією) компонентів, що дозволяють здійснювати результативну педагогічну діяльність в інформаційно-освітньому середовищі [5, с. 84].

Інформаційну культуру як одну зі складових загальної культури людини Н. Гендіна розглядає інформаційну культуру як сукупність інформаційного світогляду та системи знань і умінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і нових

інформаційних. Інформаційна культура є найважливішим фактором успішної професійної та повсякденної діяльності, а також соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві [1, с. 333].

Аналіз визначень дозволив нам виділити широкий спектр компонентів її феномена: від здатності висловлювати свою інформаційну потребу, уміння формулювати інформаційні запити, знання інформаційних ресурсів, уміння вести пошук інформації, аналізувати й критично оцінювати знайдені джерела до їх творчого самостійного використання з метою вирішення різноманітних завдань, що виникають у навчальній, професійній, дозвільній та іншій діяльності, а також уміння користуватися сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Висновки. Проаналізувавши всі визначення інформаційної культури особистості, ми прийшли до висновку, що вона є компонентом базової культури особистості як системної характеристики людини, що дозволяє їй ефективно виконувати всі види роботи з інформацією (отримання, накопичення, кодування, переробки, створення на цій основі якісно нової інформації, її передачу, практичне застосування) з використанням різних засобів, розуміти природу інформаційних процесів і відносин, розвивати гуманістично орієнтовану інформаційну ціннісно-смыслову сферу, здійснювати інформаційну рефлексію, виявляти творчість в інформаційній поведінці і соціально-інформаційну активність.

Література:

1. Гендина Н. И. Школьная библиотека как центр формирования информационной культуры личности / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, Г. А. Стародубова, Ю. В. Уленко. — М. : Русская школьная библиотечная ассоциация, 2008. — 352 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с.
3. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів: монографія / А. М. Коломієць. — Вінниця : ВДПУ, 2007. — 379 с.
4. Кочетов А. И. Теория формирования личности: — в 2 ч. / А. И. Кочетов. — Минск : НИО, 1998. — 228 с.
5. Монахов Д. Н. Компетентностный подход к проектированию педагогических объектов в условиях информатизации образования / Д. Н. Монахов // Современные информационные технологии и ИТ-образование: третья международная научно-практическая конференция. — М. : МГУ, 2008. — С. 81-88.
6. Справочник библиографа / [науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина]. — [3-е изд., перераб. и доп.]. — СПб. : Профессия, 2005. — 592 с.
7. Тычкова Т. В. Информационная культура и личность / Т. В. Тычкова. — Саратов : Новый ветер, 2008. — 83 с.

У статті розкриваються психолого-педагогічні основи формування інформаційної культури у навчанні майбутніх учителів на основі використання нових інформаційних технологій.

Ключові слова: інформаційна культура, компетентність, інформаційно-комунікаційні технології.

В статье раскрываются психолого-педагогические основы формирования информационной культуры в обучении будущих учителей на основе использования новых информационных технологий.

Ключевые слова: информационная культура, компетентность, информационно-коммуникационные технологии.

The article deals with the psychological and pedagogical foundations of the formation of information culture in the training of future teachers through the use of new information technologies.

Key words: information Culture, competence, information and communication technology.